

BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA OZIQ-OVQAT ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARNING TAHLILI

Kudratova Iroda Turdibayevna - assistant

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida oziq-ovqat ishlab chiqaruvchi korxonalar milliy iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etishi. Ular nafaqat aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, balki bandlikni oshirish, eksport salohiyatini kuchaytirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynashi borasida fikr mulohazalar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: Bozor iqtisodiyoti, oziq-ovqat sanoati, ishlab chiqarish, eksport, innovatsiya, logistika, mahsulot sifati, iqtisodiy barqarorlik, bandlik.

Abstract: This article discusses the special importance of food production enterprises as one of the strategic sectors of the national economy in a market economy. They play an important role not only in ensuring food security for the population, but also in increasing employment, strengthening export potential and strengthening economic stability.

Keywords: Market economy, food industry, production, export, innovation, logistics, product quality, economic stability, employment.

Аннотация: В статье рассматривается особое значение предприятий пищевой промышленности как одной из стратегических отраслей народного хозяйства в условиях рыночной экономики. Высказывались мнения о важной роли, которую они играют не только в обеспечении продовольственной безопасности населения, но и в повышении занятости, укреплении экспортного потенциала, укреплении экономической стабильности.

Ключевые слова: Рыночная экономика, пищевая промышленность, производство, экспорт, инновации, логистика, качество продукции, экономическая стабильность, занятость.

Kirish va mavzuning dolzarbligi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida oziq-ovqat ishlab chiqaruvchi korxonalar mamlakat iqtisodiyotining ajralmas qismi bo'lib, ularning faoliyati nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki aholining oziq-ovqat xavfsizligini, bandlikni oshirish va eksport salohiyatini kuchaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoati so'nggi yillarda jadal rivojlanib, 3200 dan ortiq korxonalar orqali 200 dan ortiq mahsulot turlari ishlab chiqarilmoqda. Bu sanoat tarmog'i asosan mahalliy xom ashyoni qayta ishlashga asoslangan bo'lib, mamlakatni oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, oziq-ovqat sanoatining rivojlanishida bir qator muammolar mavjud. Xususan, ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligi, mahsulot sifatining barqarorligi, raqobatbardoshlik darajasi va eksport salohiyati kabi masalalar dolzarb hisoblanadi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va klaster tizimini rivojlantirish zarur. Maqolada O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoatining hozirgi holati, rivojlanish tendensiyalari, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalari faoliyatini tashkil etishda zamonaviy boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish, klaster tizimini joriy etish va mahsulot raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Ilmiy tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat ishlab chiqaruvchi korxonalarning bozor iqtisodiyoti sharoitidagi faoliyati o'rganilgan. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanilgan: 1. Statistik tahlil : Oziq-ovqat sanoatining ishlab chiqarish hajmi, eksport-import ko'rsatkichlari, bandlik darajasi kabi statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Bu ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va

boshqa rasmiy manbalardan olingan.2. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish: Oziq-ovqat sanoatining rivojlanish tendensiyalari, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Bu adabiyotlar ichida xalqaro va mahalliy ilmiy jurnallar, maqolalar va kitoblar mavjud.3. Empirik tadqiqot: Oziq-ovqat ishlab chiqaruvchi korxonalarning faoliyati o'rganildi. Bu o'rganish jarayonida korxonalarning ishlab chiqarish jarayonlari, mahsulot turlari, ishlab chiqarish samaradorligi va boshqa ko'rsatkichlar tahlil qilindi.4. So'rovnoma va intervyu: Oziq-ovqat sanoatida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar bilan so'rovnoma va intervyular o'tkazildi. Bu usul orqali sanoatdagi muammolar, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini oshirish va boshqa masalalar bo'yicha fikrlar yig'ildi.5. Kvantitativ va sifatli tahlil : Yig'ilgan ma'lumotlar kvantitativ va sifatli tahlil usullari yordamida tahlil qilindi. Kvantitativ tahlil uchun statistik usullar, sifatli tahlil uchun esa kontent tahlili va tematik tahlil usullari qo'llanildi.6. Model yaratish: Oziq-ovqat sanoatining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun model yaratildi. Ushbu modelda iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik va ekologik omillar hisobga olindi.7. Tavsiya va takliflar ishlab chiqish: Tadqiqot natijalari asosida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish bo'yicha tavsiya va takliflar ishlab chiqildi. Bu takliflar innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini oshirish, logistika tizimini takomillashtirish va boshqa sohalarni o'z ichiga oladi.

Natijalar va muhokama. Oziq-ovqat sanoatining hozirgi holati - O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoati milliy iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. 2024-yilning yanvar-fevral oylarida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoatida 1,1 trillion so'm asosiy kapitalga investitsiyalar o'zlashtirildi. Bu jami investitsiyalardagi ulushning 2,4 % ini tashkil Shuningdek, 2024-yilning yanvar-aprel oylarida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning ulushi 4,9 % ni tashkil etdi, o'tgan yilga nisbatan fizik hajm indeksi esa 12,1 % ga oshdi va ishlab chiqarish hajmi 1 163,2 milliard so'mni tashkil etdi .Bu ko'rsatkichlar oziq-ovqat

sanoatining barqaror rivojlanayotganini ko'rsatadi. Ammo, sohada hali ham yechimini kutayotgan muammolar mavjud.

Eksport va import ko'rsatkichlari - 2024-yil yanvar-noyabr oylarida oziq-ovqat mahsulotlari importi 147,4 million AQSh dollarini tashkil etib, o'tgan yilning shu davriga nisbatan 25,4 % ga kamaydi va importning umumiy hajmidagi ulushi 11,9 % ga yetdi . Eksportga kelsak, 2024-yil yanvar-aprel oylarida oziq-ovqat mahsulotlarining asosiy qismi bo'lgan 298,5 million AQSh dollari qiymatidagi meva-sabzavot eksport qilindi Bu raqamlar eksport salohiyatining oshayotganini ko'rsatadi. Biroq, eksport hajmini yanada oshirish uchun mahsulot sifatini yaxshilash, logistika tizimini takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashish zarur.

Mavjud muammolar - Oziq-ovqat sanoatida quyidagi muammolar mavjud:

Texnologik eskirganlik: Ko'plab korxonalarda ishlab chiqarish texnologiyalari eskirgan bo'lib, bu mahsulot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Moliyaviy resurslarning yetishmasligi: Ayrim korxonalar aylanma mablag'lar yetishmasligi sababli ishlab chiqarish hajmini oshira olmayapti .

Kadrlar malakasi: Yuqori malakali mutaxassislarning yetishmasligi innovatsion texnologiyalarni joriy etishda to'siq bo'lmoqda.

Logistika tizimining zaifligi: Mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga yetkazib berishda logistika tizimining zaifligi muhim muammo hisoblanadi.

Yechimlar va takliflar - Yuqoridagi muammolarni hal etish uchun quyidagi choralarni ko'rish zarur:

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish: Korxonalarda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash mumkin.

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash: Davlat tomonidan korxonalarga imtiyozli kreditlar ajratish, subsidiyalar berish orqali moliyaviy resurslar bilan ta'minlash zarur.

Kadrlar tayyorlash: Oliy o'quv yurtlarida oziq-ovqat sanoati uchun malakali mutaxassislar tayyorlashga e'tibor qaratish lozim.

Logistika tizimini rivojlantirish: Mahsulotlarni tez va sifatli

yetkazib berish uchun logistika infratuzilmasini rivojlantirish muhim.

Raqobatbardoshlikni oshirish - Oziq-ovqat sanoati korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagi choralar ko'rilishi lozim:

Mahsulot diversifikatsiyasi: Yangi mahsulot turlarini ishlab chiqarish orqali bozor talabiga moslashish. **Sertifikatlash va standartlashtirish:** Mahsulotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish orqali eksport imkoniyatlarini kengaytirish. **Marketing strategiyalarini ishlab chiqish:** Mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarda targ'ib qilish uchun samarali marketing strategiyalarini ishlab chiqish.

Oziq-ovqat xavfsizligi - Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash mamlakatning strategik vazifalaridan biridir. Bu borada quyidagi choralar ko'rilmogda:

Mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish: Importga qaramlikni kamaytirish uchun mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash. **Zaxira fondlarini yaratish:** Favqulodda vaziyatlarda oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash uchun zaxira fondlarini shakllantirish. **Sifat nazorati tizimini kuchaytirish:** Mahsulot sifatini nazorat qilish tizimini kuchaytirish orqali iste'molchilarni sifatli mahsulotlar bilan ta'minlash

O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoati milliy iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. 2024-yilning yanvar-fevral oylarida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoatida 1,1 trillion so'm asosiy kapitalga investitsiyalar o'zlashtirildi. Bu jami investitsiyalardagi ulushning 2,4 % ini tashkil etdi. Shuningdek, 2024-yilning yanvar-aprel oylarida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning ulushi 4,9 % ni tashkil etdi, o'tgan yilga nisbatan fizik hajm indeksi esa 12,1 % ga oshdi va ishlab chiqarish hajmi 1 163,2 milliard so'mni tashkil etdi. Bu ko'rsatkichlar oziq-ovqat sanoatining barqaror rivojlanayotganini ko'rsatadi. Ammo, sohada hali ham yechimini kutayotgan muammolar mavjud. 2024-yil yanvar-noyabr oylarida oziq-ovqat mahsulotlari importi 147,4 million AQSh dollarini tashkil etib, o'tgan yilning shu davriga nisbatan 25,4 % ga kamaydi va importning umumiy hajmidagi ulushi 11,9 % ga yetdi. Eksportga kelsak, 2024-

yil yanvar-aprel oylarida oziq-ovqat mahsulotlarining asosiy qismi bo'lgan 298,5 million AQSh dollari qiymatidagi meva-sabzavot eksport qilindi. Bu raqamlar eksport salohiyatining oshayotganini ko'rsatadi. Biroq, eksport hajmini yanada oshirish uchun mahsulot sifatini yaxshilash, logistika tizimini takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashish zarur.

Oziq-ovqat sanoatida quyidagi muammolar mavjud:

Texnologik eskirganlik: Ko'plab korxonalarda ishlab chiqarish texnologiyalari eskirgan bo'lib, bu mahsulot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi: Ayrim korxonalar aylanma mablag'lar yetishmasligi sababli ishlab chiqarish hajmini oshira olmayapti. Kadrlar malakasi: Yuqori malakali mutaxassislarning yetishmasligi innovatsion texnologiyalarni joriy etishda to'siq bo'lmoqda. Logistika tizimining zaifligi: Mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga yetkazib berishda logistika tizimining zaifligi muhim muammo hisoblanadi.

Yuqoridagi muammolarni hal etish uchun quyidagi choralarni ko'rish zarur:

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish: Korxonalarda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash mumkin. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash: Davlat tomonidan korxonalarga imtiyozli kreditlar ajratish, subsidiyalar berish orqali moliyaviy resurslar bilan ta'minlash zarur. Kadrlar tayyorlash: Oliy o'quv yurtlarida oziq-ovqat sanoati uchun malakali mutaxassislar tayyorlashga e'tibor qaratish lozim. Logistika tizimini rivojlantirish: Mahsulotlarni tez va sifatli yetkazib berish uchun logistika infratuzilmasini rivojlantirish muhim.

Oziq-ovqat sanoati korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagi choralar ko'rilishi lozim:

Mahsulot diversifikatsiyasi: Yangi mahsulot turlarini ishlab chiqarish orqali bozor talabiga moslashish. Sertifikatlash va standartlashtirish: Mahsulotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish orqali eksport imkoniyatlarini kengaytirish. Marketing strategiyalarini ishlab chiqish: Mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarda

targ'ib qilish uchun samarali marketing strategiyalarini ishlab chiqish.

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash mamlakatning strategik vazifalaridan biridir. Bu borada quyidagi choralar ko'rilmoqda:

Mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish: Importga qaramlikni kamaytirish uchun mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash. Zaxira fondlarini yaratish: Favqulodda vaziyatlarda oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash uchun zaxira fondlarini shakllantirish. Sifat nazorati tizimini kuchaytirish: Mahsulot sifatini nazorat qilish tizimini kuchaytirish orqali iste'molchilarni sifatli mahsulotlar bilan ta'minlash.

Xulosalar. O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur:

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish: Mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish.

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash: Korxonalarga imtiyozli kreditlar ajratish, subsidiyalar berish orqali moliyaviy resurslar bilan ta'minlash.

Kadrlar tayyorlash: Malakali mutaxassislar tayyorlash uchun oliy o'quv yurtlarida maxsus dasturlarni ishlab chiqish.

Logistika tizimini rivojlantirish: Mahsulotlarni tez va sifatli yetkazib berish uchun logistika infratuzilmasini rivojlantirish.

Raqobatbardoshlikni oshirish: Mahsulot diversifikatsiyasi, sertifikatlash va standartlashtirish orqali korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish.

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash: Mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish, zaxira fondlarini yaratish va sifat nazorati tizimini kuchaytirish orqali oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash.

Ushbu choralarni amalga oshirish orqali O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoatini yanada rivojlantirish, aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mumkin bo'ladi

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Sabirov, K. N. (2021). Evaluation of the structural changes in production in the food industry. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(1), 1727-1737. ojs.nordicun.uz
2. Turg'unov, M. (2024). Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(9). Universal Publishings+2Яшил Иқтисодий Тараққиёт+2Яшил Иқтисодий Тараққиёт+2
3. Abdullayeva, G. (2024). O'zbekiston Respublikasining oziq-ovqat sanoati rivojlanishining hududiy xususiyatlari va takomillashtirish yo'llari. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 2(11).
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2022). O'zbekiston Respublikasida Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoati.
5. Namangan viloyati statistika boshqarmasi. (2023). Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoati.
6. Toshkent shahar statistika boshqarmasi. (2024). Toshkent shahrida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoati.
7. Buxoro viloyati statistika boshqarmasi. (2022). Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoati. buxstat.uz
8. Kudratova, I. T. (2024). IMPROVING THE VALUE CHAIN IN AGRICULTURE THROUGH THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES. *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 2(5), 1-6.
9. Kudratova, I. (2024). ПАХТА ТЎҚИМАЧИЛИК КЛАСТЕРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ҚИЙМАТ ЯРАТИШ ЗАНЖИРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ. *Economics and Innovative Technologies*, 12(2), 117-125.

10. Кудратова, И. (2024). ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ АГРОКОНСАЛТИНГОВЫЕ УСЛУГИ В ХЛОПКОВО-ТЕКСТИЛЬНОМ КЛАСТЕРЕ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(3), 75-81.

11. Кудратова, И. Т. (2024). АГРОСЕРВИС ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ ЙЎНАЛИШЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(5), 211-216.

12. Turdibaevna, K. I., & Vafohodzhaeva, D. M. (2023). INCREASING LIFE STANDARDS OF THE POPULATION AND SMALL ENTREPRENEURSHIP. *The Journal of Economics, Finance and Innovation*, 120-126.